

يېڭى دوكلاتتا ئېلون ماسكنىڭ ۋلادىمىر پۇتىن بىلەن «دائىم ئالاقىدە» ئىكەنلىكى بايان قىلىنغان

ۋىل ستېكىن، لۇۋىس مارتىنېز

يېڭى دوكلاتتا ئېلون ماسكنىڭ ۋلادىمىر پۇتىن بىلەن «دائىم ئالاقىدە» ئىكەنلىكى بايان قىلىنغان

ۋىل ستېكىن، لۇۋىس مارتىنېز

تېسلا (Tesla) ۋە سپەيس ئەكس (Space X) نىڭ خوجايىنى، پەن-تېخنىكا ساھەسىدىكى مىليادېر ئېلون ماسك (Elon Musk) نىڭ 2022-يىلىدىن باشلاپ رۇسىيە پرېزىدېنتى ۋلادىمىر پۇتىن (Vladimir Putin) بىلەن دائىم ئالاقىدە بولۇپ كەلگەنلىكى يېڭى بىر دوكلاتتا ئېلان قىلىنغان.

بۇ بايانات پەيشەنبە كۈنى كەچتە «ۋال كوچىسى گېزىتى» (Wall Street Journal) دە ئېلان قىلىنغان ماقالىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان. ماقالە «بىر قانچە نۆۋەتتىكى ۋە سابىق ئامېرىكا، ياۋروپا ۋە رۇسىيە ئەمەلدارلىرى» ماسك بىلەن پۇتىن ئوتتۇرىسىدىكى سۆھبەتلەرنىڭ سودا-تىجارەت، گېئو-پولىتىكا (Geopolitics) ۋە شەخسىي تېمىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقىنى تەستىقلىغان.

گېزىتتىكى دوكلاتقا ئاساسلانغاندا، «بىر قېتىم، پۇتىن بۇ مىليادېردىن خىتاي رەھبىرى شى جىنپىڭغا يارەدەم قىلىپ، تەيۋەن ئاسمىنىدا ئۆزىنىڭ ستارلىنك (Starlink) سۇنئىي ھەمراھ ئىنتېرنېت مۇلازىمىتىنى قوزغاتماسلىقىنى تەلەپ قىلغان». دوكلاتتا، ماسكنىڭ بۇ تەلەپكە ماقۇل بولۇپ-بولمىغانلىقى نامەلۇم دېيىلگەن.

بۇ دوكلات ماسكنىڭ ئۆزىنىڭ ئامېرىكا سىياسىي ھەرىكەت كومىتېتى(America PAC) شەھەر يىغىنلىرىنى قايتا ئەسلىگە كەلتۈرۈدىغانلىقىنى جاكارلىغان كۈنگە توغرا كەلگەن. بۇ يىغىنلاردا ئۇ ئىلگىرى تەۋرىنىش ئىچىدە قالغان شتاتلار (swing states) دا سۆز ئەركىنلىكى ۋە قورال كۆتۈرۈش ھوقۇقىنى قوغداش توغرىسىدىكى ئۆزىنىڭ سىياسىي ھەرىكەت كومىتېتىنىڭ ئىلتىماسىغا ئىمزا قويغان سايلىغۇچىلارغا غۇلغۇلا قوزغىغان بىر مىليون دوللارلىق مۇكاپات تارقاتقان.

ئۇ يىغىنلار بۇ ھەپتە قىسقا مۇددەت توختاپ قالغان بولۇپ، بەزىلەر بۇنىڭ، دەل ئەدلىيە مىنىستىرلىكىنىڭ بۇ ھەپتە PAC كە ئەۋەتكەن ئاگاھلاندۇرۇش خېتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى

مۇمكىن، دەپ پەرەز قىلماقتا. مۇبادا تىرامپ (Trump) بۇ ئاينىڭ باشلىرىدا، قايتا سايلانسا ماسكنى ھۆكۈمەت ئۈنۈمدارلىق كومىسسىيەسى(government efficiency commission) گە باشلىق قىلىپ تەيىنلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن.

تىرامپنىڭ گۇرۇپپىسى بۇرۇن سابىق پرېزىدېنتنىڭ ۋەزىپىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن پۈتۈن بىلەن سۆزلىشىشنى داۋاملاشتۇرغانلىقىنى رەت قىلغان، ژۇرنالىست بوب ۋۇدۋارد (Bob Woodward) نىڭ يېڭى كىتابى «ئۇرۇش» (War) تىكى تىرامپنىڭ ۋابا ئەۋجىگە چىققان مەزگىلدە رۇسىيە پرېزىدېنتىغا كوۋىد-19 تەكشۈرۈش سايمانلىرىنى ئەۋەتكەنلىكى ھەققىدىكى بايانىنى رەت قىلغان. چىكاگو ئىقتىساد كۇلۇبى (the Chicago Economic Club) دا بلۇمبېرگ (Bloomberg) باش مۇھەررىرى جون مىكلېسۋېيت (John Micklethwait) بىلەن سۆھبەتلەشكەندە تىرامپ، ئەگەر پۈتۈن بىلەن سۆزلەشكەن بولسا، ئۇنىڭ بىر «ئاقىلانە ئىش» ئىكەنلىكىنى ئېيتقان.

«ۋال كوچىسى گېزىتى»: «ئامېرىكا ۋە ئىتتىپاقداشلىرى يېقىنقى يىللاردىن بېرى پۈتۈنىي يالغۇز قالدۇرغان بولسىمۇ، ماسكنىڭ دىئالوگى رۇسىيە رەھبىرى بىلەن قايتا مۇناسىۋەت ئورنىتىشنىڭ سىگنالى بولۇشى ۋە تىرامپنىڭ ئۇكرائىنا ئۇرۇشىغا ئوخشاش چوڭ زىددىيەتلەر ھەققىدە كېلىشىم تۈزۈش ئىستىكىنى كۆچەيتىشى مۇمكىن» دەپ يازىدۇ.

گېزىت، ماسكنىڭ ئۇلارنىڭ خەۋىرىگە باھا بەرمىگەنلىكىنى، ماسك يەنە ئەي بى سى خەۋىرىنىڭ باھا بېرىش تەلىپىگە دەرھال جاۋاپ قايتۇرمىغانلىقىنى، خەۋەر قىلغان.

سپەيس ئەكس (Space X) ئارقىلىق ماسك، دۆلەت بىخەتەرلىكىنىڭ «مەلۇم مەخپىي ئۇچۇرلارغا ئېرىشىش» ئىجازەتنامىسىگە ئېرىشكەن. گېزىت، ماسك بىلەن پۈتۈن ئوتتۇرىسىدىكى سۆھبەتلەردىن خەۋەردار بولغان بىر كىشىنىڭ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرۈپ، «ھۆكۈمەت، ماسكنىڭ ھەر قانداق مۇمكىنچىلىكى بولغان بىخەتەرلىك بۇزغۇنچىلىقى قىلغانلىقىغا ئائىت ئاگاھلاندۇرۇش بەرمىگەنلىكىنى» بىلدۈرگەن.

ئۆتكەن ھەپتىدىكى سايلام پائالىيىتىدە، ماسك: «مەندە يۇقىرى دەرجىلىك مەخپىيەتلىكلەرگە ئېرىشىش ئىجازەتنامىسى بار، ئەمما مەن بىلىدىغان كۆپىنچە نەرسىلەر ئوخشاش... ئۇلارنىڭ يۇقىرى دەرجىدە مەخپىي تۇتۇشنىڭ سەۋەبى،ئۇلارنىڭ شۇنچىلىك زېرىكىشلىك بولغانلىقى ئۈچۈن، خالاس»، دېگەن.

كرېملىن بايانىاتچىسى دىمىترى پېسكوۋ (Dmitry Peskov) دوكلاتتا، كرېملىننىڭ ماسك بىلەن بولغان ئالاقىسى پەقەتلا بىر تېلېفون سۆھبىتى ئىكەنلىكىنى، بۇ سۆھبەتتە، ئۇنىڭ پۈتىن بىلەن «ئالەم بوشلۇقى ھەمدە ھازىرقى ۋە كەلگۈسىدىكى پەن-تېخنىكا» ھەققىدە سۆزلەشكەنلىكىنى ئېيتقان.

پېسكوۋ ماسك بىلەن پۈتىن دائىم ئالاقىدە بولغانلىقى ھەققىدىكى بايانلارنى رەت قىلىپ، دوكلات ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن: «ۋال كوچىسى گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغانلار پۈتۈنلەي يالغان ئۇچۇر» دېگەن. ماسك تەرەپتىن بولسا، ئۇ 2022-يىلى X تە يوللىغان ئۇچۇرىدا پۈتىن بىلەن پەقەتلا بىر قېتىم سۆزلەشكەنلىكىنى ئېيتقان. بۇ ئۇچۇردا، ئۇ سۆھبەتنىڭ 2021-يىلى بولغانلىقىنى ۋە «ئالەم بوشلۇقى» ھەققىدە ئىكەنلىكىنى ئېيتقان.

ئەمما، ئۇ ئۆزىنىڭ سوتسىيال مېدىيا سۇپىسى X ئارقىلىق پۈتىنغا ۋاقىت بەرگەن بولۇپ، 2024-يىلى فېۋرالدا رۇسىيە پرېزىدېنتىنىڭ تاكېر كارلسون (Tucker Carlson) بىلەن قىلغان سۆھبىتىنى تارقاتقان. سۆھبەتتە پۈتىن ماسكنى «ئەقىللىق ئادەم» دەپ تەرىپلىگەن. شۇ سۆھبەتتە، پۈتىن: «ئېلون ماسكنى توختىتىش مۇمكىن ئەمەس. ئۇ ئۆزى قىلىشقا تېگىشلىك دەپ ئويلىغان ئىشلارنى قىلىدۇ، خالاس» دېگەن.

«ۋال كوچىسى گېزىتى» نىڭ دوكلاتىغا ئاساسلانغاندا، بۇ ئالاقىلاردىن خەۋىرى بار بىر كىشى گېزىتكە، ماسكنىڭ 2022-يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە «يۇقىرى دەرىجىلىك رۇسلار» بىلەن داۋاملىق سۆھبەتلىشىپ تۇرغانلىقىنى، دېگەن. بۇ مەنبە يەنە گېزىتقا كرېملىن تەرىپىدىن ماسكنىڭ شىركەتلىرىگە بېسىم ۋە «يوشۇرۇن تەھدىت» بولغانلىقىنى ئېيتقان. گېزىت بۇ دېيىلگەن تەھدىتلەر سەۋەبىنىڭ بولسا، ماسكنىڭ ئايلارچە ئۇكرائىنانى قوللاش ئۈچۈن ۋە ئۇكرائىنالىيىلىكلەرگە سپەيس (Space X) نىڭ ستارلىنك (Starlink) سۈنئىي ھەمراھ ئىنتېرنېتىنى ئىشلىتىش ھوقۇقى بىلەن تەمىنلىگەنلىكىدىن كېلىپ چىققان، دەپ يازىدۇ.

2022-يىلى 10-ئايدا، X تىكى ئەگەشكۈچىلىرى ئۇنىڭ توقۇنۇشتىكى سادىقلىقىدىن گۇمان قىلىشقا باشلىغان ۋاقىتتىمۇ، ماسك X تە ئۇكرائىنا بىلەن رۇسىيە ئارىسىدىكى توقۇنۇشنى قانداق ھەل قىلىش توغرىسىدا بىر راي سىناش ئېلىپ بارىدۇ. بۇ رۇسىيەنىڭ شۇ چاغدا ئۇكرائىناغا قويغان بەزى تەكلىپلىرىگە ئوخشاپ كېتەتتى.

شۇ ئايدا، سىياسىي خەۋپ مەسلىھەت بىرىش شىركىتى (Eurasia Group) نىڭ قۇرغۇچىسى ئىئەن بريممېر (Ian Bremmer) نىڭ ئابونىلىرىگە يوللىغان خەۋەرنامىسىدە، ئۆزىنىڭ ئىككى ھەپتە ئىلگىرى ماسك بىلەن، ئۇنىڭ پۇتىن بىلەن بولغان سۆھبىتى ھەققىدە پاراڭلاشقانلىقىنى يازغان.

ئەي بى سى خەۋىرىنىڭ 10-ئۆكتەبىردە ئېرىشكەن خەۋەرىگە ئاساسلانغاندا، ماسك، بريممېرگە ئۆزىنىڭ پۇتىن بىلەن بىۋاستە سۆھبەتلەشكەنلىكىنى، رۇسىيەنىڭ «سۆھبەتلىشىشكە تەييار» ئىكەنلىكىنى ۋە پۇتىننىڭ ئۇرۇشنى توختىتىشى ئۈچۈن تەلەپ قىلىدىغان ئەڭ تۆۋەن چېكىنى بايان قىلغانلىقىنى ئېيتقان. پۇتىن، ماسكقا بۇنىڭ تۆۋەندىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى يەنى قىرىمنىڭ رۇسىيەنىڭ ھاملىسىدە قېلىشى؛ ئۇكرائىنانىڭ رەسمىي بىر شەكىلدە بىتەرەپ ھالەتنى قوبۇل قىلىشى؛ رۇسىيەنىڭ لۇھانسك (Luhansk) ۋە دونەتسك (Donetsk) نى ئۆزىگە قوشۇۋېلىشىنى ئېتىراپ قىلىشى؛ قىرىمغا سۇ تەمىنلەش ئۈچۈن خېرسون (Kherson) ۋە قۇرۇقلۇق كۆۋرۈكى ئۈچۈن زاپوروژجىيا (Zaporizhzhia) نى كونترول قىلىشى كېرەك ئېكەنلىكىنى تەكىتلەپ، «ئەكسى تەقدىرنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئى نەزەر يەنىلا چوڭ كۆلەملىك كېڭىيىش يۈز بېرىدۇ»، دېگەن.

خەۋەردە يېزىلىشىچە، پۇتىن يەنە ماسكقا ئەگەر زېلېنسكىي (Zelenskyy) قىرىمغا باستۇرۇپ كىرسە، رۇسىيە ئۇكرائىناغا يادرو ھۇجۇمى قىلىش بىلەن جاۋاپ قايتۇرىدىغانلىقىنى ئېيتقان. ماسك، بريممېرگە ئۇكرائىنالىقلارنىڭ ئۇنىڭدىن قىرىمدا ستارلىنك (Starlink) نى قوزغىتىشنى تەلەپ قىلغانلىقىنى ۋە ئۆزىنىڭ كېڭىيىش ئېھتىماللىقىنىڭ بارلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ رەت قىلغانلىقىنى ئېيتقان.

بريممېر «ماسك يەنە پۇتىندىن كەلگەن بىۋاستە تەھدىتلەردىن ئەنسىرىگەنىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇ ماڭا بۇ ھەقتە ھېچقانداق ئېنىق بىر نەرسە دېمىگەن بولسىمۇ، رۇسىيەنىڭ كومپيۇتېر ھۇجۇمى ئىقتىدارى ۋە رۇسىيەنىڭ ئۇنىڭ سۈنئىي ھەمراللىرىغا دەخلى-تەرۇز قىلىش ئېھتىماللىقىنىڭ بارلىقى ھەققىدە سۆزلىدى» ۋە «مېنىڭ جاۋابىم بولسا پۇتىنغا ئاسانلا ئىشىنىپ كەتمەسلىك ۋە ئۇكرائىنا ياكى غەربنىڭ پۇتىننىڭ «كېلىشىمى» گە ماقۇل بولۇش ئېھتىماللىقىنىڭ يوقلۇقى ئىدى»، دەپ يازىدۇ.

شۇنداقتىمۇ، پۇتىن ۋە بريممېر بىلەن سۆھبەتلەشكەندىن كېيىن كۆپ ئۆتمەي، ماسك پۇتىننىڭ ئۆزىگە ئېيتقانلىقىنى قەيت قىلغان نۇقتىلارنى X تە « ئۇكرائىنا-رۇسىيە تىنچلىقى» دەپ ئاتاپ ئېلان قىلىدۇ.

شۇ چاغدا، ماسك بىر ئۇچۇرىدا بۇ گەپلەرنى بريممېرگە ئېيتقانلىقىنى ئاشكارا رەت قىلىدۇ.

«ۋال كوچىسى گېزىتى» ، «بىر هازىرقى ۋە بىر سابىق ئىستىخبارات مەنبەسى ماسك بىلەن پۈتىنىڭ شۇنداق كېيىن، هەتتا بۇ يىلغىچە ئالاقىلىشىپ تۇرغانلىقىنى، بۇ جەريانىدا ماسكنىڭ ئامېرىكىنىڭ ئۇكرائىناغا هەربىي ياردەمگە بولغان تەنقىدىنىڭ كۈچەيگەنلىكى ۋە تىرامپنىڭ سايلام پائالىيىتىگە ئىشتىراك قىلغانلىقىنى» يازغان.

جۇمە كۈنى ئەي بى سى خەۋىرىدە بەرگەن بايانىدا، ئامېرىكا مۇداپىئە مىنىستىرلىكىنىڭ بايانىچىسى سۇئې گو (Sue Gough) مۇنداق دېگەن: «بىز «ۋال كوچىسى گېزىتى» نىڭ خەۋىرىنى كۆردۇق، ئەمما بۇ خەۋەرلەرنىڭ راستلىقىنى جەزملەشتۈرەلمەيمىز ۋە ماسك ئەپەندىنىڭ شەخسىي ئالاقىلىرى هەققىدە ئۇنىڭ ئۆزىگە مۇراجەت قىلىشىڭىزنى تەۋسىيە قىلىمىز.»

گو يەنە: «بىز بارلىق بىخەتەرلىك ئىجازىتى بېرىلگەن كىشىلەرنىڭ، جۈملىدىن شەرتنامىلىق خادىملارنىڭ چەتئەللىكلەر بىلەن بولغان ئالاقىلىرىنى دوكلات قىلىشتا بەلگىلەنگەن تەرتىپ-نىزاملارغا ئەمەل قىلىشىنى كۈتىمىز» دەپ قوشۇمچە قىلدى.

ئىنگلىزچىدىن باتۇر تەڭرىقۇت تەرجىمىسى

https://abcnews.go.com/US/elon-musk-regular-contact-vladimir-putin-new-report/story?id=115130093